

YOSH FUTBOLCHILARNING TO'PNI UZATISH HARAKATLARINING TAHLIL NATIJALARI

Aydos SHILMANOV

O'qituvchi, Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Nukus filiali, Nukus shahri, O'zbekiston Respublikasi.
shilmanovaydos@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada turli yoshdagi yosh futbolchilarning musobaqa sharoitidagi pedagogik kuzatuv orqali olingan natijalar tahlili keltirilgan. Shu bilan birga, ushbu ma'lumotlar bo'lajak trener va mutaxassislarining o'quv-seminar mashg'ulotlarni tashkil etishda uslubiy manba sifatida amaliyotda tatbiq etilgan.

Kalit so'zlar: futbol, yosh futbolchilar, texnik-taktik harakatlar, pedagogik kuzatuv, musobaqa, natija.

Dolzarbli. Futbol hozirgi kunga kelib o'yinchilarni musobaqa davomida yuqori darajada texnik-taktik harakatlarni bajarishlarini talab qilmoqda. Bu texnik-taktik harakatlarni o'yin davomida oddiy emas, murakkab vaziyatlarda bajarishni, ulardan yuqori darajada to'plarni bir-birlariga uzatishda aniqlikni talab qiladi. Ayniqsa hozirgi kunda raqib jamoasiga hujum uyushtirish davomida to'plarni bir-birlariga aniq oshirib berish harakatlari, darvozani ishg'ol etishdagi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Hozirda esa, to'p uzatishlarni qarshilik qilayotgan raqibning mustahkam bo'lgan himoya zonasini yorib o'tishda foydalanish va bosim ostida hujumni darvozaga zarba berish harakatlari bilan yakunlash qiyin kechmoqda. Tadqiqot olib borayotgan ko'pgina mutaxassislar o'yin davomida to'pni aniq sherigiga oshirib berish jamoaning g'alaba qozonishidagi eng samarali usuli deb hisoblaydilar. Bunda bitta-uchta uzatishda o'yinchilardan birini darvozani zabt etish yo'lga chiqarish orqali hujumni gol bilan yakunlash mumkinligini bildirishgan (1. 2. 3. 4-jadvallar). Bizning chempionatimizda ishtirok etayotgan jamoalarning xalqaro (OChL) uchrashuvlardagi va O'zbekiston terma jamoasi ishtirokidagi uchrashuvlarida ko'proq tarkibiy hujumlarni amalga oshirishda to'plarni bir-birlariga orqaga, yonga oshirib, ko'proq o'zlari hujumlarni to'xtatib qolish harakatlarini kuzatamiz.

Bularni e'tiborga olib, turli yoshdagi futbolchilarimiz tomonidan turli masofalarga to'plarni oshirib berishlarining son va sifat darajasi pastligini o'yin jarayoniga ta'siri bor deb o'ylaymiz. Shuning uchun yosh futbolchilarning to'plarni aniq oshirib berishdagi yutuq va muammosi ko'pgina mutaxassis va trenerlarning diqqat e'tiboridagi dolzarb masalalardan biridir.

Ishning maqsadi: musobaqa sharoitida turli yoshdagi futbolchilarning turli yo'nalishlarga

to'plarni oshirib berishdagi aniqliklarini o'rganish.

Vazifalari:

– yosh futbolchilarning musobaqa faoliyatida to'p uzatish harakatlarini tahlil qilish.

– yosh futbolchilarni to'p uzatish harakatlarini takomillashtirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot natijalari va muhokamasi.

Kuzatish ishlari yoshlar o'rtasida O'zbekiston chempionatida bahs olib borayotgan "Jayxun" jamoasining turli yoshdagi futbolchilarida olib borildi.

O'yin davomida ularning turli yo'nalishlarda to'plarni oshirib berishdagi yutuq va kamchiliklari aniqlandi. Kuzatishlar 2022-yilning musobaqa davridagi 15 ta o'yin davomida yuqorida keltirib o'tgan texnik harakatlar, ya'ni to'plarni turli masofalarga oshirib berish harakatlarini qayd etib bordik. Bu yerda tanlab olgan jamoamizning o'yin davomida ko'p marotaba amalga oshirilgan turli masofa va yo'nalishlarga to'plarni yetkazib berish harakatlaridagi yutuq va kamchiliklariga alohida to'xtaldik.

Olingan natijalardan, to'plarni turli masofalarga yetkazib berishda "Jayxun" jamoasining turli yoshdagi tarbiyalanuvchilari o'rtasida katta farq borligi ko'zga tashlandi. Olingan natijalar biz tomonimizdan jadvallar orqali taqdim etildi. Dastlabki 1-jadvalda 2008-yilda tug'ilgan yosh futbolchilarning to'plarni turli masofa va yo'nalishlarga oshirib berish harakatlari ko'rsatilgan. Ular tomonidan jami o'yin davomida o'rtacha 256 ta turli masofalarga to'plarni oshirib berish harakatlarini ko'rsak, noaniq harakati 51% (-131) ni tashkil etdi. 2007-yilda (2-jadvalda) tug'ilgan yosh futbolchilarning o'yin davomidagi natijalari jami o'rtacha 291 ta to'pni oshirib berishgan bo'lsa, xato harakatlari 42% (-116) ni tashkil etgan. 2008-yilda tug'ilgan yosh tarbiyalanuvchilar

Sport ilm-fanining dolzarb muammolari

uzoq masofaga 47 ta to'p oshirib bergan bo'lsa, noaniqligi 77% (-36), 2007-yildagilar esa, 59 ta to'p oshirib bergan bo'lsa, noaniqligi 59% (-35) ni tashkil etgan. O'rta masofaga to'plarni oshirib berishda 2008-yildagi yosh tarbiyalanuvchilar 73 ta to'p uzatishni, noaniqligi 53% (-39) va qisqa masofaga oshirib berishda 136 ta to'p

uzatishni, noaniqligi 41% (-56) ni tashkil etsa, 2007-yildagi yoshlar o'rta masofaga oshirib berish texnikasi jami 93 ta to'p uzatishlardan, xatosi 52% (-43) va qisqa masofaga oshirib berishda esa 139 ta to'p uzatishlardan, xatosi 27% (-38) ni tashkil etmoqda.

1-jadval.

“Jayxun” jamoasi tarbiyalanuvchilarining to'pni oshirib berish harakatlari
(14 yoshli futbolchilar jamoasi)

To'p uzatish turlari	To'pni uzatishlar									Jami to'p uzatish	Xato %
	Qisqa			O'rta			Uzoq				
	+	-	Xato %	+	-	Xato %	+	-	Xato %		
Orqaga	14	2	13	5	0	0	0	0	0	+19-2	10
Yonga	39	13	25	9	14	61	2	2	50	+50-29	37
Oldinga	27	41	60	20	25	56	9	33	79	+56-99	64
Jami	80	56	41	34	39	53	11	36	77	+125-130	51

2-jadval.

“Jayxun” jamoasi tarbiyalanuvchilarining to'pni oshirib berish harakatlari
(15-yoshli futbolchilar jamoasi)

To'p uzatish turlari	To'pni uzatishlar									Jami to'p uzatish	Xato %
	Qisqa			O'rta			Uzoq				
	+	-	Xato %	+	-	Xato %	+	-	Xato %		
Orqaga	24	1	4	16	1	6	0	0	0	+40-2	5
Yonga	42	6	13	15	15	50	3	7	70	+60-28	32
Oldinga	35	31	47	17	26	60	21	28	57	+73-85	54
Jami	101	38	27	50	43	52	24	35	59	+173-115	40

Kuzatishlarimizning turli yoshdagi futbolchilarda ham qiziqarli ma'lumotlarni qo'lga kiritdik. 3-jadvaldagi natijalarda 2006-yilda tug'ilgan yosh futbolchilarning to'plarni turli masofa va yo'nalishlarga oshirib berish harakatlarini ham aniq ochib berishga harakat qildik. Ular tomonidan jami o'yin davomida o'rtacha 274 ta turli masofalarga

to'plarni oshirib berish harakatlarni bajarganligini ko'rsak, noaniq harakati 43% (-119) ni tashkil etdi. Uzoq masofaga 65 ta to'p oshirib bergan bo'lsa, noaniqligi 74% (-48), o'rta masofaga to'plarni oshirib berishda 80 ta to'p uzatishni, noaniqligi 48% (-38) va qisqa masofaga oshirib berishda 129 ta to'p uzatishni, noaniqligi 25% (-33) ni tashkil etgan.

“Jayxun” jamoasi tarbiyalanuvchilarining to’pni oshirib berish harakatlari
(16-yoshli futbolchilar jamoasi)

To’p uzatish turlari	To’pni uzatishlar									Jami to’p uzatish	Xato %
	Qisqa			O’rta			Uzoq				
	+	-	Xato %	+	-	Xato %	+	-	Xato %		
Orqaga	17	1	6	5	0	0	0	0	0	+22-1	4
Yonga	48	20	29	16	13	45	2	5	71	+66-38	37
Oldinga	31	12	28	20	24	55	15	43	74	+66-79	61
Jami	96	33	25	42	38	48	17	48	74	+154-118	43

Quyida keltiriladigan 4-jadvaldagi natijalar bizning e’tiborimizni tortdi. Bu yoshdagi futbolchilar oliy, birinchi va ikkinchi liga jamoalarini to’ldiruvchi futbolchilar qatoriga kiradi. Olingan natijalarda 2005-yilda tug’ilgan yosh futbolchilarning to’plarni turli masofa va yo’nalishlarga oshirib berish harakatlari ko’rsatilgan. Ular tomonidan jami o’yin

davomida o’rtacha 320 ta turli masofalarga to’plarni oshirib berish harakatlarini ko’rsak, noaniq harakati 33% (-107) ni tashkil etdi. O’rta masofaga to’plarni oshirib berishda 2008-yilda tug’ilgan yosh tarbiyalanuvchilar 76 ta to’p uzatishni, noaniqligi 30% (-23) va qisqa masofaga oshirib berishda 167 ta to’p uzatishni, noaniqligi 20% (-34) tashkil etmoqda.

4-jadval.

“Jayxun” jamoasi tarbiyalanuvchilarining to’pni oshirib berish harakatlari
(17-yoshli futbolchilar jamoasi)

To’p uzatish turlari	To’pni uzatishlar									Jami to’p uzatish	Xato %
	Qisqa			O’rta			Uzoq				
	+	-	Xato %	+	-	Xato %	+	-	Xato %		
Orqaga	24	1	4	4	0	0	2	0	0	+30-1	3
Yonga	63	6	9	28	9	24	3	4	57	+94-19	17
Oldinga	46	27	37	20	12	38	21	46	69	+87-85	49
Jami	133	34	20	53	23	30	27	50	65	+213-105	33

Bu jamoalarning samaradorlik ko’rsatkichi tushib ketishiga ularning o’yin davomida uzoq masofalarga oshirib beriladigan to’p uzatishlarning noaniq harakatlari sabab bo’lgan.

Olingan natijalardan ko’rish mumkinki, qisqa masofaga to’plarni oshirib berishlar soni, o’rta va uzoq masofalarga oshirib berish harakatlarining sonidan yuqori. Uzoq masofaga oshirib beriladigan to’plar soni va samaradorlik ko’rsatkichining pastligini tadqiqot sifatida olingan turli yoshdagi tarbiyalanuvchilarda kuzatdik. Bundan tashqari e’tirof etishimiz kerakki, bu yoshdagi futbolchilarning to’plarni uzoq masofaga yetkazib berish harakatlari turli yoshdagi futbolchilarning harakatlarida xatoliklarni ko’ramiz. Bundan yosh futbolchilar

asosan to’plarni uzoq masofalarga oshirib berish harakatlari bilan o’yin olib borishlarini aniqladik.

Biz yuqoridagi natijalarda ko’proq to’plarni turli masofalardagi yutuq va kamchiliklariga e’tibor qaratgan bo’lsak, jadvaldagi natijalarda to’plarning yo’nalishi ham bizga futbolchilar o’yin olib borish bo’yicha holatlari to’g’risida ma’lumotlarni beradi. Barcha jadvallarda oldinga, orqaga va yonga to’p oshirib berish harakatlarini ko’rishimiz mumkin. Ular orasidagi natijalarda katta farq borligini aniqladik. Oldinga to’pni oshirib berish texnik harakatining samaradorligi o’yin jarayonida orqaga va yonga oshirib berish harakatlaridan ancha pastligini ko’rmoqdamiz.

Biz turli yoshdagi jamoa tarbiyalanuvchilarni to'pni oshirib berish aniqligining samaradorligini oshirishda esa o'quv-mashg'ulot jarayonida to'plarni harakatda oshirib berishga oid mashqlarni, o'yin vaziyatlariga mos bo'lgan mashqlardan foydalanish, ularni tarbiyalanuvchilar o'zlashtirib olishlari va yuqori tezlikda mashqlarni bajarishlari kerak bo'ladi. Bu o'quv-mashg'ulotlarda berilgan mashqlarning vazifalarini bajarishda ma'lum vaqt ajratilishi, to'pni oshirib berish texnik harakatlarni rivojlantirishda eng katta omillardan biri bo'ldi. Ayniqsa, mashqlarni yakunlashlariga qisqa soniyada berish, yosh futbolchilar tomonidan tez harakatlanib, to'plarni bir-birlariga oshirib berishga undaydi.

Olingan natijalardan turli masofalarga to'pni yetkazib berishda ularning soni va samaradorlik ko'rsatkichlari orasida katta farq borligini, ayniqsa qisqa masofaga oshirib berishlar soni va samaradorlik ko'rsatkichlari yuqoriligini ko'rmoqdamiz. Uzoq masofaga oshirib beriladigan to'plarning son va samaradorlik ko'rsatkichlarini pastligi turli yoshdagi tarbiyalanuvchilarda kuzatamiz. Shu sababdan

trenerlar o'quv-mashg'ulot jarayonida uzoq masofaga to'plarni yetkazib berishga oid vositalarni joriy etishlari kerak. Bundan tashqari mashg'ulotlarda to'plarni oldinga oshirib berish harakatlariga ham alohida e'tibor qaratishlari lozim. Biz trenerlarga olingan ma'lumotlar asosida o'quv-mashg'ulotda tezlik bilan, to'pga bir teginishda hamda to'plarni harakatda oshirib berishga tegishli mashqlar to'plami asosida olib borishlarini tavsiya etamiz.

Xulosa. Olingan natijalardan xulosa qiladigan bo'lsak, yosh futbolchilarning aniqlik darajasini o'yindan kelib chiqqan holda tanlangan mashqlarni ko'p marotaba tez, to'pga bir teginishda harakatlanish bilan, raqib qarshiligida takrorlash hamda ularni bajarishlari uchun vaqtni taqsimlash orqali o'stirish mumkin.

Bugungi kunda futbolning kun sayin rivojlanishi mamlakatdagi yosh iste'dodli va umidli jismonan baquvvat futbolchilarning to'p uzatish, to'pni qabul qilish, zarba berish, to'p bilan va to'psiz harakatlarini takomillashtirishni talab qiladi.

Abstract. This article presents an analysis of the results obtained during the pedagogical supervision of young football players of different ages in competitive conditions. At the same time, this information has been put into practice as a methodological resource for organizing educational seminars for future trainers and specialists.

Keywords: football, young football players, technical and tactical actions, pedagogical supervision, result.

Аннотация. В данной статье представлен анализ результатов педагогического наблюдения за юными футболистами разных возрастов в соревновательных условиях. Эта информация была использована на практике как методический ресурс для организации образовательных семинаров для будущих тренеров и специалистов.

Ключевые слова: футбол, юные футболисты, технико-тактические действия, педагогическое наблюдение, соревнование, результат.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning 2019-yil 4-dekabrda "O'zbekistonda futbolni rivojlantirishni mutlaqo yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5887-sonli farmoni. Xalq so'zi gazetasi. 2019 yil 6-dekabr 252-son.

2. Голомазов С.В. Теоретические основы и методика совершенствования целевой точности двигательных действий. Докт.дисс. М., 1996.-327 с.

3. Голомазов С.В. Кинезиология точностных действий человека / С.В. Голомазов.- М.: Спорт. Академ пресс, 2003.-227 с.

4. Губа В.П., Лексаков А.В., Антипов А.В. Интегральная подготовка футболистов. - М.: Советский спорт. 2010. - 207 с.

5. Лях В.И., Витковски З., Жмуда В. Специфические координационные способности как критерий прогнозирования спортивных достижений футболистов. - Ж. ТиПФК. №4. 2002. с. 21-25.